

۱۰۶۳۳۹

۸۷۱۱/۱۰۰۸۹۶
۸۷۱۱۰/۲۲

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه دکترای حقوق عمومی (ph.D)

موضوع

تحلیل کار شایسته در نظام جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر سید محمد هاشمی

اساتید مشاور:

جناب آقای دکتر اردشیر امیرارجمند

جناب آقای دکتر محمد حسین زارعی

نگارش:

سعید رضا ابدی

زمستان ۸۶

۱۰۶۳۳۹

کتابخانه اساتید مشاوران
دانشگاه شهید بهشتی

۶ - ۱۸۰۱ / ۱۳۸۴

* صورتجلسه دفاع از رساله دکتری *

جلسه ارزیابی رساله حکیم سعید رضا ابوی فرزند
 آقای دارای شناسنامه شماره صادره از
 دانشجوی دوره دکتری رشته حقوق گرایش عمومی
 متولد

با عنوان:
 تحلیل کارشایسته در نظام جمهوری اسلامی ایران

به راهنمایی سید محمد هاشمی و مشاورت دکتر ایرادین ایرادین و دکتر محمدحسین بر
 طبق دعوت قبلی در تاریخ تشکیل گردید و براساس رأی
 هیأت داوران و با عنایت به ماده ۲۱، ۲۲ و ۲۳ و تبصره‌های مربوطه،
 مندرج در آئین‌نامه دوره دکتری مورخ ۱۳۷۲/۱۲/۸ رساله مزبور با
 نمره ۱۹٫۸ = نزرده و نیم و درجه عالی مورد
 تصویب قرار گرفت.

۱۳۸۷/۱۰/۱ - ۶

هیأت داوران:

سمت داوری	نام و نام خانوادگی	درجه دانشگاهی	امضاء
۱- استاد راهنما	سید محمد هاشمی	استاد	
۲- استا مشاور	دکتر ایرادین ایرادین	دانشیار	
۳- استاد مشاور	دکتر محمدحسین زارعی	استادیار	
۴- داور از دانشگاه	دکتر محسن باهنی‌پناه	دانشیار	
۵- داور از دانشگاه	دکتر اسداله نازری	استادیار	
۶- داور خارج از دانشگاه	دکتر نجوهر طایب‌نعمانی	استاد	
۷- داور خارج از دانشگاه	دکتر ابراهیم بابایی	استادیار	
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر ناصر علی‌زاده	استادیار	

تقدیم بہ:

پیشگاہ مقدس حضرت بقیۃ اللہ الاعظم (عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف)

کہ شایستہ ترین کار، انتظار فرج اوست.

«افضل الاعمال انتظار الفرج»

رسول اکرم (ص)

وتقدیم بہ:

پدر و مادر کرامی، ہمسرو و فرزند ان عزیزم

سپاس نامه

بر جویندگان دانش مبرهن است که هیچ دستاورد علمی جز به فضل الهی و همت محقق و معاضدت اساتید و یاران همراه حاصل نمی‌گردد. این تحقیق نیز از این قاعده تخلص ناپذیر مستثنی نبوده و سپاس از صاحبان لطف و انعام تکلیفی است اخلاقی و اعتقادی. قطعاً راهبانیهای عالمانه اندیشمند گرامی جناب استاد دکتر سید محمد ماشی به همراه ارشادات خردمندانه سروران معظم اساتید محترم مشاور جناب آقای دکتر اردشیر امیر احمد و جناب آقای دکتر محمد حسین زارعی در غنا و تکمیل کار سهم بسزایی داشته که صمیمانه از ایشان قدردانی می‌نمایم. مشورتها و توصیه‌های کارشناسانه صاحب نظرانی چون جناب آقای دکتر عزت‌اله عراقی استاد معظم دانشگاه تهران، جناب آقای دکتر محمد رضا سپهری رئیس فعلی مؤسسه کار و تأمین اجتماعی و جناب آقای کامران فنی زاده کارشناس محترم سازمان بین‌المللی کار نیز در فرجام این تحقیق مؤثر بوده که از ایشان نیز سپاسگزارم.

یکی از فصول مهم این پایان نامه به اندازه گیری کارشایسته اختصاص یافته که در روشهای آماری و نمودارهای ارائه شده بویژه از جهت صحت متدبکار گرفته شده برادر عزیزم آقای دکتر علیرضا ابدی استاد محترم دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در این خصوص راهبانیهای ارزنده‌ای داشته‌اند؛ و شکر از ایشان را نیز بر خود فرض می‌دانم.

و در پایان دعای خیر خویش را به ساحت عزیزان فوق و گرامیانی تقدیم می‌دارم که فرصت ذکر نام ایشان نبود.

چکیده

"کارشایسته" که تحلیل آن در جمهوری اسلامی ایران موضوع اصلی این پایان نامه است، عنوان جدیدی است که قریب هشت سال از طرح آن در سطح بین المللی می گذرد. بدیج بودن موضوع از سویی و رسوخ آن به نظام حقوقی کشور با بویژه بر اساس آنچه در ماده ۱۰۱ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور آمده که بر اساس آن دولت جمهوری اسلامی مکلف به ارائه برنامه ملی توسعه کارشایسته تا پایان سال اول برنامه چهارم گردیده، موجب گردید تا ارائه کاری حتی المقدور جامع در توصیف این مفهوم و ابعاد حقوقی آن در کشور در دستور کار قرار گیرد.

بنابین مفهومی کارشایسته بعنوان الگویی جدید و تطبیق آن با قوانین داخلی، ضرورت‌های توجه به کارشایسته در شرایط کنونی بین المللی و داخلی، تعیین موقعیت نظام حقوقی ایران در مواجهه با الگوی کارشایسته، ارائه تصویری از کاستیهای کارشایسته در ایران و تعیین اولویتهای برنامه ریزی (بویژه از منظر حقوقی) در تحقق الگوی کارشایسته در کشور از اهداف این تحقیق بوده اند. فرضیه اصلی این تحقیق اینست که تغییر نقش دولت از حمایت مستقیم و افراطی به حیات غیر مستقیم و پشتوانه ای از نیروی کار مهمترین استراتژی تحقق کارشایسته در کشور می باشد. از دیدگاه دبیرکل سازمان بین المللی کار، کارشایسته در بعد فردی بدنبال تضمین کرامت انسانی برای اشخاص بوده و از بعد اجتماعی بمنزله یک استراتژی توسعه بشمار می رود و در مفهوم جامع خود کارشایسته نقطه تمرکز تحقق مؤلفه های چهارگانه حقوق بنیادین کار، اشتغال مولد، حمایت اجتماعی و گفتگوی اجتماعی است.

حقوق بنیادین کار که سابقه طرح آن به ۱۹۹۸ برمی گردد خود شکل بر مؤلفه های چهارگانه منع کار اجباری، تساوی مزد و منع تبعیض، آزادی انجمنها و حمایت از حق تشکل و سن کار و ممنوعیت کار کودک بوده که بطور عمده طی هشت مقاله نامه بین المللی طرح گردیده اند. از مهمترین کاستیهای کارشایسته در مؤلفه حقوق بنیادین، مساله آزادی انجمنها (حق تشکل) و مذاکره جمعی است. در مؤلفه اشتغال، بالا بودن نرخ بیکاری و پائین بودن نرخ مشارکت زنان در کار از مهمترین کاستیهاست. در مؤلفه حمایت اجتماعی پائین بودن سهم هزینه تامین اجتماعی در تولید ناخالص داخلی (GDP) کشور و تبعیحتمیل سهم زیادی از این هزینه به کارفرمایان از مهمترین کاستیهاست.

اندازه کسری کارشایسته با استفاده از استاندارد های ILO و تحلیل نتایج آن از منظر حقوقی از اقدامات استثنایی است که در این پایان نامه بدان اقدام شده، که نتایج آن حاکی از سیر نزولی نماگر کارشایسته در طول دوره اندازه گیری بوده و از سوی دیگر اندازه گیری کاستیهای کارشایسته و مقایسه آن با ۴۱ کشور دیگر دنیا، ایران را در رتبه ۳۷ که حاکی از بالا بودن سطح کاستیهای کارشایسته در کشور می باشد، قرار داده است.

دولتمردان جمهوری اسلامی برای انطباق شرایط کشور با ضرورت های اقتصاد جهانی و از طرفی حفظ رسالت حمایت از نیروی کار، می بایست تمهیدات لازم را بویژه برای کاهش عوارض خصوصی سازی بعنوان مهمترین استراتژی ابلاغ شده در ارتباط با اصل ۴۴ قانون اساسی در نظر گرفته، بعلاوه با تقویت اقتصاد تعاونی و استفاده مطلوب از ظرفیتهای پیش بینی شده در قانون بخش تعاون اقتصاد جمهوری اسلامی حلقه واسطه متناسبی را برای گذار از اقتصاد دولتی به اقتصاد خصوصی برگزیده، در این میان ارتقاء حقوق کار و حفظ کرامت انسانی برای کارگران را در سرلوحه امور قرار دهند.

واژه های کلیدی: کرامت انسانی، کارشایسته، حقوق بنیادین، اشتغال مولد، حمایت اجتماعی، گفتگوی اجتماعی، اقتصاد جهانی

« فهرست »

صفحه

موضوع

۱	مقدمه
۱	بند اول : فرد و کار
۱	الف : کار و منزلت انسانی
۶	ب : عدالت و کار
۱۳	بند دوم : طرح مطلب
۲۵	فصل اول : تعاریف و مفاهیم
۲۵	بخش اول : تعریف و ویژگیهای مفهوم « کار شایسته »
۲۶	گفتار یکم : دیدگاه دبیرکل سازمان بین المللی کار
۲۶	اول: کار شایسته به معنی تضمین کرامت انسانی برای اشخاص
۲۷	دوم: کار شایسته به منزله استراتژی توسعه
۲۷	گفتار دوم : دیدگاه سایرین
۲۷	اول: نقطه نظرات گروههای سه جانبه در کنفرانس بین المللی کار ۲۰۰۱
۲۷	الف: کارشایسته بمنزله چشم انداز
۲۸	ب : کارشایسته بمنزله یک ایده ذهنی برای توسعه اقدامات مهم
۲۸	ج : کارشایسته وسیله ای برای دسترسی به استانداردهای شایسته زندگی
۲۸	د : کارشایسته بمنزله آرزوی دور از دسترس
۲۸	ه : کارشایسته بمنزله مجموعه استانداردهای متناسب باسیاست انعطاف بازار کار
۲۹	دوم: نظرات نمایندگان تشکلهای برخی کشورها
۲۹	الف: کسب مهارت، راه بدست آوردن کارشایسته
۲۹	ب : ایجاد فرصت یکسان برای زنان و مردان
۲۹	ج : کارشایسته وسیله تحصیل منزلت و خوش بینی برای نیروی کار و رشد اقتصادی برای کشور
۳۰	د : کارشایسته بمنزله هشدار به قابلیتهای بشر
۳۰	ه : کارشایسته عامل همبستگی دولتها، کارگران و کارفرمایان

- ۳۱ - گفتار سوم : مفهوم جامع کار شایسته
- ۳۶ - بخش دوم : کار شایسته از منظر حقوق شهروندی و توسعه انسانی
- ۳۶ - گفتار یکم : حقوق شهروندی
- ۳۹ - گفتار دوم : توسعه انسانی
- ۳۹ - اول: نسل سوم حقوق بشر و حق توسعه
- ۴۲ - دوم: مفهوم توسعه انسانی
- ۴۵ - سوم: نسبت بین توسعه انسانی و کار شایسته
- ۴۸ - بخش سوم : کار شایسته و مولد در شرایط آزادی، برابری، امنیت و کرامت انسانی
- ۴۹ - گفتار یکم : برابری فرصت در اشتغال
- ۴۹ - اول: سیاستگذاری اشتغال
- ۵۱ - دوم: برابری فرصت
- ۵۳ - گفتار دوم : کار مولد
- ۵۶ - گفتار سوم : آزادی در کار
- ۵۷ - گفتار چهارم : برابری در کار
- ۶۰ - گفتار پنجم : امنیت در کار
- ۶۰ - اول: حفظ موقعیت شغلی و جلوگیری از اخراج
- ۶۲ - دوم: حقوق تأمین اجتماعی
- ۶۶ - سوم: دادرسی کار
- ۶۸ - گفتار ششم : کرامت انسانی در کار
- ۷۱ - فصل دوم : زمینه های اقتصادی و اجتماعی امروز
- ۷۱ - بخش اول : جهانی شدن اقتصاد
- ۷۱ - گفتار یکم : مفاهیم و دیدگاه ها
- ۷۸ - گفتار دوم : سازمان تجارت جهانی و پیامدهای عضویت آن

۷۸	اول: تأسیس سازمان
۸۰	دوم: اصول اساسی
۸۲	سوم: ایران و سازمان تجارت جهانی
۸۳	چهارم: پیامدهای عضویت
۸۵	- بخش دوم: کار در عصر جهانی شدن
۸۵	- گفتار یکم: اشتغال و اقتصاد جهانی
۸۵	اول: تحولات روابط کار
۸۸	دوم: کارگران و مبارزه با جهانی شدن
۹۰	- گفتار دوم: تجارت الکترونیک بستر روابط جدید کار
۹۰	اول: مفهوم تجارت الکترونیک
۹۲	دوم: قانون تجارت الکترونیک و مناسبات کار در ایران
۹۶	- گفتار سوم: کار از راه دور
۹۶	اول: تعریف
۹۸	دوم: تاریخچه
۹۹	سوم: مزایا و معایب
۱۰۲	چهارم: حمایت از نیروی کار در "کار از راه دور"
۱۰۶	- فصل سوم: مؤلفه‌های کار ساینسته و نظام حقوقی ایران
۱۰۶	- بخش اول: حقوق بنیادین کار
۱۰۶	- گفتار یکم: کلیات
۱۰۹	- گفتار دوم: موازین حقوقی
۱۱۰	اول: لغو کار اجباری
۱۱۰	الف: کار اجباری (مقاله نامه شماره ۲۹)
۱۱۱	ب: لغو کار اجباری (مقاله نامه شماره ۱۰۵)
۱۱۲	ج: آزادی کار و منع کار اجباری در حقوق ایران

۱۱۴	دوم: آزادی انجمنها و حمایت از حق تشکل
۱۱۴	الف: آزادی انجمن و حق تشکل (مقاله نامه شماره ۸۷)
۱۱۶	ب: حق تشکل و مذاکره جمعی (مقاله نامه شماره ۹۸)
۱۱۷	ج: حمایت از حق تشکل و مذاکره جمعی در حقوق ایران
۱۲۲	سوم: تساوی مزد و منع تبعیض
۱۲۲	الف: تساوی مزد (مقاله نامه شماره ۱۰۰)
۱۲۴	ب: منع تبعیض (مقاله نامه شماره ۱۱۱)
۱۲۷	ج: تساوی مزد و منع تبعیض در حقوق ایران
۱۲۷	۱- تساوی مزد
۱۲۹	۲- منع تبعیض
۱۳۰	د: تبعیض مثبت
۱۳۵	چهارم: سن کار و ممنوعیت کار کودک
۱۳۵	الف: حداقل سن کار (مقاله نامه شماره ۱۳۸)
۱۳۷	ب: ممنوعیت کار کودک و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال آن (مقاله نامه شماره ۱۸۲)
۱۴۰	ج: حداقل سن کار و ممنوعیت کار کودک در حقوق ایران
۱۴۰	۱- حداقل سن کار
۱۴۱	۲- ممنوعیت کار کودک
۱۴۳	- بخش دوم: اشتغال
۱۴۳	- گفتار یکم: کلیات
۱۴۳	اول: اهمیت اشتغال و مسأله بیکاری
۱۴۶	دوم: بخش غیررسمی اقتصاد
۱۴۸	سوم: اشتغال زنان
۱۵۱	- گفتار دوم: موازین حقوقی
۱۵۱	اول: اشتغال

۱۵۲	الف: حقوق داخلی
۱۵۹	دوم: اشتغال زنان
۱۵۹	الف: موازین بین‌المللی
۱۶۰	۱- کارهای زیرزمینی
۱۶۰	۲- کار شب
۱۶۰	۳- تساوی دستمزد کارگران زن و مرد در قبال کار هم ارزش
۱۶۰	۴- حمایت از حق مادری
۱۶۱	ب : مقررات داخلی
۱۶۴	سوم: اشتغال مهاجرین
۱۶۴	الف: کلیات
۱۶۶	ب : موازین بین‌المللی
۱۶۹	ج : حقوق داخلی
۱۷۰	- بخش سوم : حمایت اجتماعی
۱۷۱	- گفتار یکم : مفهوم و اهداف تأمین اجتماعی
۱۷۳	- گفتار دوم : نظامهای تأمین اجتماعی
۱۷۳	اول: نظامهای متکی بر دولت
۱۷۴	الف: نظامهای بیسمارکی
۱۷۵	ب : نظام بورجی
۱۷۷	دوم: نظامهای متکی بر بازار
۱۷۸	سوم: نظامهای متکی بر عضویت
۱۷۹	چهارم: نظامهای متکی بر خانوار
۱۸۰	- گفتار سوم : تاریخچه تأمین اجتماعی در اروپا و نظام حقوقی ایران
۱۸۰	اول: در اروپا
۱۸۱	دوم: تأمین اجتماعی در ایران و نظام حقوق داخلی

- الف: قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی ۱۸۵
- ب: حوزه‌های مختلف تأمین اجتماعی و اهداف و وظائف آنها ۱۸۷
- ۱- حوزه بیمه‌ای ۱۸۷
- ۲- حوزه حمایتی و توانبخشی ۱۸۸
- ۳- حوزه امدادی ۱۸۹
- ج: اصول و سیاستهای کلی نظام تأمین اجتماعی ایران ۱۸۹
- بخش چهارم: گفتگوی اجتماعی ۱۹۲
- گفتار یکم: کلیات ۱۹۲
- گفتار دوم: موازین بین‌المللی ۱۹۶
- اول: مشورت سه جانبه ۱۹۶
- دوم: مذاکره دسته جمعی ۱۹۷
- فصل چهارم: اندازه‌گیری کار شایسته در ایران ۲۰۰
- بخش اول: نماگرهای آماری کار ۲۰۰
- گفتار یکم: اهمیت اندازه‌گیری ۲۰۰
- گفتار دوم: نماگرهای کار شایسته ۲۰۳
- اول: استاندارد جهانی ۲۰۳
- الف: گروه اول: فرصتهای شغلی ۲۰۳
- ب: گروه دوم: کار غیرقابل قبول ۲۰۴
- ج: گروه سوم: دریافتهای کافی و کار مولد ۲۰۵
- د: گروه چهارم: ساعت کار شایسته ۲۰۵
- ه: گروه پنجم: ثبات و امنیت کار ۲۰۶
- و: گروه ششم: تعادل کار و زندگی خانوادگی ۲۰۷
- ز: گروه هفتم: انصاف در کار ۲۰۸
- ح: گروه هشتم: کار ایمن ۲۰۹

- ۲۱۰ ط : گروه نهم : تأمین اجتماعی
- ۲۱۱ ی : گروه دهم : گفتگوی اجتماعی و روابط کار
- ۲۱۲ ک : گروه یازدهم : مقوله اقتصادی و اجتماعی کار شایسته
- ۲۱۳ دوم: استاندارد منطقه
- ۲۱۴ الف: گروه اول : حقوق کار
- ۲۱۵ ب : گروه دوم : اشتغال
- ۲۱۷ ج : گروه سوم : حمایت اجتماعی
- ۲۱۹ د : گروه چهارم : گفتمان اجتماعی
- ۲۲۱ - بخش دوم : ایران در آئینه کار شایسته
- ۲۲۱ - گفتار یکم : داده‌های آماری مربوط به نماگرها بصورت مقایسه‌ای
- ۲۲۱ اول: حقوق کار
- ۲۲۲ الف: کار کودکان
- ۲۲۴ ب : سهم زنان در مشاغل اجرایی و مدیریتی
- ۲۲۵ دوم: اشتغال
- ۲۲۶ الف: مشارکت نیروی کار
- ۲۲۷ ب : نسبت اشتغال به جمعیت
- ۲۲۹ ج : میزان بیکاری
- ۲۳۱ د : سهم اشتغال مزدبگیری زنان در بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات
- ۲۳۳ سوم: حمایت اجتماعی
- ۲۳۳ الف: مخارج تأمین اجتماعی عمومی در کشورهای منتخب
- ۲۳۵ چهارم: گفتمان اجتماعی
- ۲۳۶ الف: شاخص آزادی اجتماعی
- ۲۳۸ - گفتار دوم : روند تغییرات نماگرها طی سالهای ۷۶-۸۲
- ۲۳۹ اول: گروه حقوق کار
- ۲۳۹ الف: نماگر حقوق کار

۲۴۰	ب : روند تغییرات حقوق کار
۲۴۱	دوم: گروه اشتغال
۲۴۱	الف: نماگرهای اشتغال
۲۴۳	ب : روند تغییرات وضعیت اشتغال
۲۴۴	سوم: گروه حمایت اجتماعی
۲۴۴	الف: نماگرهای حمایت اجتماعی
۲۴۶	ب : روند تغییرات حمایت اجتماعی
۲۴۷	چهارم: کار شایسته
۲۴۷	الف: نماگرهای کار شایسته
۲۴۸	ب : روند تغییرات کار شایسته
۲۴۹	- گفتار سوم : کاستیهای کار شایسته
۲۵۰	اول: اندازه گیری کاستیها در سه دوره
۲۵۰	الف: هفت نماگر کار شایسته
۲۵۲	دوم: مقایسه بین المللی کشورها
۲۵۳	الف: مقایسه بین المللی هفت نماگر کار شایسته
۲۵۴	- نتیجه گیری
۲۶۶	- فهرست منابع
۲۸۰	- چکیده (انگلیسی)

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه :

بند اول : فرد و کار

الف : کار و منزلت انسانی

" انسان باید کار کند"^۱ دنیا برای کار کردن است. سن سیمون^۲ در آغاز قرن نوزدهم، تمدن جدید را تمدن کار و تمدن تولیدکنندگانی می‌داند که به مهار طبیعت می‌پردازند. در این بینش جدید، انسان، از طریق مبارزه با طبیعت، رام کردن و انسانی کردن آن، انسانیت خود را به اثبات می‌رساند و با انجام کار، خود را از دیگر جانداران متمایز می‌سازد و بدین وسیله نسبت به موجودیت، برتری و آزادی خویش اعتماد به نفس پیدا می‌کند.^۳

با این اندیشه، می‌توان کار را نشو و نمای کرامت انسانی دانست؛ همچنانکه به شهادت قرآن، خداوند انسان را با کرامت و منزلت عالی آفریده و او را راهی برّ و بحر نموده تا با تلاش و کوشش خود روزی خود را بجوید و زندگی خویش را تأمین نماید و بر این مبناست که انسان به عنوان اشرف مخلوقات مورد خطاب قرار می‌گیرد.^۴

با قبول رابطه منطقی بین کار و کرامت انسانی، این نکته قابل توجه است که کار را می‌توان یک سو، ابتکار عمل آزاد و سازنده دانست و از سوی دیگر یک تکلیف دشوار که افراد

۱- وان لیس للانسان الا ما سعی (نجم / ۲۹) .

۲- کلود هانری سن سیمون (Claud Henri Saint Simon) (۱۷۶۰-۱۸۲۵) فیلسوف و نویسنده فرانسوی .

3- G.H. Camerlinck & Gérard Lyon-Caen : Droit du travail, précis Dalloz, cinquième édition, 1972 , No 1 .

۴- ولقد کرّمنا بنی آدم و حملناهم فی البرّ و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر من خلقنا تفضیلاً (اسراء / ۷۰) .

ما فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم و آنها را به مرکب برّ و بحر سوار کردیم (و جهان جسم و جان را مسخر انسان ساختیم) و از هر غذای لذیذ و پاکیزه آنها را روزی دادیم و بر بسیاری از مخلوقات خود برتری و فضیلت کامل بخشیدیم.

انسانی برای تأمین زندگی خویش ناگزیر از انجام آن می‌باشند. در میانه میدان این حق و تکلیف است که کرامت انسانی تأمین و تضمین می‌شود و یا آنکه در معرض آسیب پذیری قرار می‌گیرد.

تاریخ بشریت، در عین آنکه پیام آور میراث بیکران و با شکوه تمدن است، ناگواریهایی همچون بردگی، نوکری، استثمار و اختلاف طبقاتی را به همراه آورده، کار را مترادف با زحمت و مشقت و کارگر را در بند اوامر صاحبان مال و ثروت ساخته است. به عبارت بهتر در این مسیر، فراز تاریخ از برکت تلاش و تکاپوهای متفکرانه بشری، حکایت از اعتلای تمدن می‌کند؛ اما جریان رودررویی "ثروت" استیلاجویانه و ثروت درمقابل "زحمت" حکایتگر انحطاط کرامت و منزلت انسانی است.

بی تردید اگر کار در وضعیت مناسب و درست انجام شود، تأثیرات مثبتی بر شخصیت فرد بجا می‌گذارد و کاری که بر انتخاب آزاد استوار باشد و با استعدادها و ذوق افراد مطابقت داشته باشد عامل مهمی در ساخت شخصیت، ایجاد رضایت و احساس خوشبختی است و کارهای اجباری، دشوار و استثماری نیز تأثیراتی منفی بر ساختارهای روانی و اجتماعی افراد بجا خواهد گذاشت.^۱

در پی انقلابات اجتماعی و سیاسی مغرب زمین در قرون ۱۸ و ۱۹ میلادی و مجادلات فکری بین اصالت فرد و اصالت جامعه و ظهور اندیشه عدالت‌خواهانه در قرون ۱۹^۲ نهایتاً انگیزه و اندیشه قانونگذاری کار^۳ زمینه را برای حمایت از کارگران فراهم ساخت. حاصل این تحول را می‌توان گامی مؤثر در جهت بازیافت کرامت و منزلت از دست رفته انسانی دانست.

۱- دلنسی، گرهارد، لنسکی، جین، "سیر جوامع بشری"، ترجمه ناصر موفقیان، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۹، صفحه ۸۰.

۲- ر.ک: عراقی، سیدعزت اله (باهمکاری دکترامیرحسین رنجبریان)، تحول حقوق بین‌المللی کار، مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۵، صفحه ۲۴.

۳- به عنوان مثال: قانون کار ۲۲ مارس ۱۸۴۱ فرانسه مربوط به کار کودکان و کارگران در کارگاهها و کارخانه‌ها را می‌توان ناشی از مطالبات انقلابی و عدالتخواهانه کارگران و زمینه‌ساز توسعه اجتماعی و بهبود تدریجی طبقه کارگر دانست. در این زمینه ر.ک:

Jean Baalaise : Réglementation du Travail et de l'emploi, Collection 3 (Traité de droit du travail) publié sous la direction de G. H. Camerlinck, Dalloz 1944. p. 4 et S.

سرآغاز قرن بیستم را می‌توان نقطه عطف احراز هویت جهانی جامعه کارگری دانست. تجربه تاریخ نشان داده است که در طول هر جنگی طبقات زحمتکش و کارگران هر جامعه، بیش از دیگران دشواری‌ها و مصیبت‌های جنگ را تحمل می‌کنند که دوران جنگ جهانی اول (۱۹۱۴-۱۹۱۸) نیز کارگران و زحمتکشان، چه در میدان جنگ و چه در کارخانجات، همکاری و فداکاری‌های فراوانی کردند. این امر موجب شد تا سازمان‌های کارگری در عهدنامه صلح برای حمایت از کارگران جایگاه مطمئنی را ایجاد کنند.^۱

سرانجام بر اساس بخش ۱۳ عهدنامه صلح ورسای (۱۱ آوریل ۱۹۱۹) سازمان بین‌المللی کار^۲ با عضویت نمایندگان دولت، کارگر و کارفرمای دولتهای عضو تأسیس شد. حاصل کار این نهاد بین‌المللی صدها عهدنامه و مقاله‌نامه بین‌المللی می‌باشد که در آنها حمایت از کارگر در جلوه‌های منزلت انسانی و عدالت اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است.

جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹-۱۹۴۵) نیز، با وجود آسیب‌ها و خرابی‌های فراگیری که به همراه داشت، منجر به تعامل جهانی در تأسیس سازمان ملل متحد (۱۹۴۵) و همراهی‌های مرتبط با حقوق بشر و حمایت از منزلت انسانی گردید.

سرآغاز این تعامل اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۰ دسامبر ۱۹۴۸) و میثاق‌های بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۶ دسامبر ۱۹۶۶) و حق همبستگی (۱۹۸۲) است که در آنها به حقوق کارگران توجه خاصی مبذول شده است.

بطور کلی تمامی حقوق اساسی انسان از کرامت و منزلت او سرچشمه می‌گیرد. بنابراین اصل آزاد بودن انسانها و برابری آنان در برخورداری از گوهر انسانیت اولین نکته‌ایست که در اسناد بین‌المللی

۱- برای تفصیل مطلب ر.ک: عراقی، عزت اله، حقوق بین‌المللی کار، شماره ۱۹۶۴، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۴۶۷، صفحه ۲۷ به بعد.

2- International labour organization (ILO) / organization internationale du Travail (OIT).

حقوق بشر آمده و متعاقب آن نیز حقوق و آزادیهای دیگر برای انسان به رسمیت شناخته شده است، همچون اصل تساوی و منع تبعیض.

در اعلامیه جهانی حقوق بشر تفکیکی بین انواع حقوق و آزادیهای بشر نشده است. ولی در دو مقاله نامه بین المللی بنام میثاق حقوق مدنی و سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، که بمنظور تهیه و اجرای مواد اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده است دو دسته فوق از یکدیگر متمایز شده اند: حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. تفاوت بین این دو نوع از حقوق بشر آن است که تمتع از حقوق مدنی و سیاسی اصولاً نیازی به دخالت دولت ندارد، مگر از لحاظ حالت منفی و بیطرفی او، در صورتیکه تمتع از حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی نیازمند حمایت مؤثر و مداوم دولت می باشد.^۱

" کار " بعنوان مایه حیات انسانی و اساس تمدن بشری یکی از مهمترین حقوق و آزادیهای نسل دوم قلمداد شده و اصل کرامت و منزلت انسانی اقتضاء می کند او ضمن حق دستیابی به شغل دلخواه به جهت رفع نیاز (چرا که فقر و دست نیاز دراز کردن بسوی غیر در نقطه مقابل عزت و منزلت انسانی است) از هرگونه تن دادن به کار اجباری سرباز زند؛ بر این اساس کار اجباری منع می گردد. لذا کلیه اشکال بردگی و اشکال امروزیین کار اجباری نیز بلحاظ زیرپا گذارده شدن منزلت انسانی نهی می شوند.

" عدالت اجتماعی " و " کرامت انسانی " از جمله مفاهیم آرمانی است که امروزه فراگیر افکار عمومی در سطوح ملی و بین المللی شده است. در این خصوص، سازمان بین المللی کار در اواخر دهه ۱۹۹۰ تلاشهایی را برای حمایت از حقوق بنیادین کار و کمک به کشورها برای تأمین شرایط

۱- طباطبائی مؤتمنی، منوچهر، "آزادیهای عمومی و حقوق بشر"، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۰، صفحات ۱۵ و ۱۶